

Микола ПРИХОДЬКО,
orcid.org/0000-0002-7428-8540

кандидат історичних наук,
докторант кафедри всесвітньої історії та археології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна) prihod@ukr.net

ТОВАРИСТВО НАРОДНОГО ДОМУ В ТІШИНІ. ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ В 1887–1897 РР.

Культурна самобутність та унікальний спосіб життя певної етнічної спільноти найчастіше є результатом пристосування до набору зовнішніх чинників. У процесі адаптації до чинників народжується специфіка праці притаманна лише певній громаді система взаємовідносин, організація соціального життя, соціальні конструкції. До даних чинників належать бар'єри у вигляді державних кордонів та державний протекціонізм.

Наприкінці XIX століття Тішинська Сілезія, як регіон рудників та металургійних заводів сформувався, як великий промисловий центр Австро-Угорської імперії, що в свою чергу призвело до активізації міграційного руху з сусідніх адміністративних одиниць імперії, швидкого притоку населення. Подібні стрімкі зміни в пропорції етнічних груп краю викликали перманентний польсько-чесько-німецький конфлікт, який втілювався в конкурентній боротьбі громад за лідерську позицію в Тішинській Сілезії.

Окремим питанням в регіоні була адаптація новоприбулих, на залучення їх до певної громади, її громадський організації. Так, відповідно до Закону від 5 грудня 1896 р. іммігранти могли подати заяву на право постійного проживання в регіоні лише після десяти років проживання в одній з мін Тішинської Сілезії, що призводило до активної боротьби за залучення новоприбулих працівників до громади, з метою майбутніх кількісних змін в пропорції населення.

Усі прагнення сілезьких поляків та їх кроки в векторі самоорганізації викликали занепокоєння німецької громади, яка знаходилась в більш вигідних умовах з огляду на політику германізації в краї, яка проводилася щодо сілезьких поляків зусиллями місцевої адміністрації за допомогою освіти, бронювання робочих місць та зусилля католицької та протестантських церков.

*Переважа німців в даному напрямку забезпечувалась і активними діями німецьких землевласників та промисловці, які фінансово підтримували німецьку громаду через Сілезьке відділення Віденської культурно-освітньої організації *Deutscher Schulverein* і Віденську культурно-освітню організацію, засновану в 1893 році. Таким чином фінансові потоки акумулювались саме в громадських організаціях.*

Переселення поляків з Галичини наприкінці 19 ст. спричинило тимчасові зміни в національних відносинах у Тішинській Сілезії, але через низьку національну свідомість і недостатню освіту вони були значною мірою германізовані чи чехізовані. Для узаконення чехізації було вигадано гасло повернення нібито полонізованого моравського населення в лоно чеської нації.

В подібних умовах почала свій шлях Товариство народного дому у Тішині, організації польської громади краю, завданням якої була кропітка праця за свідомість поляків регіону, їх ідентичність та їх інтеграція до культурної польської площини.

Визначальним чинником успішної діяльності організації, безперечно, були стабільні фінансові потоки, вірне використання коштів, робота по оптимізації витрат. З огляду на зазначене вище, в статті зроблена спроба висвітлити фінансову складову діяльності організації в динаміці, протягом 10 років.

Ключові слова: громадські об'єднання, громадський рух, самоорганізація населення, фінансова діяльність, Австро-Угорщина.

Mykola PRYKHODKO,
orcid.org/0000-0002-7428-8540
Candidate of Historical Sciences,

Doctoral Student at the Department of World History
Ukrainian State Dragomanov University
(Kyiv, Ukraine) prihod@ukr.net

ASSOCIATION OF THE PEOPLE'S HOUSE IN TISHYN. FINANCIAL COMPONENT OF ACTIVITIES IN 1887–1897

The cultural identity and unique way of life of a certain ethnic community is most often the result of adaptation to a set of external factors. In the process of adaptation to the factors, the specificity of work is born, a system of mutual relations, organization of social life, social constructs inherent only to this community. These factors include barriers in the form of state borders and related, dissimilarity of used economic policy instruments, and regional features.

At the end of the 19th century, Tiszyn Silesia, as a region of mines and metallurgical plants, was formed as a large industrial center of the Austro-Hungarian Empire, which in turn led to the intensification of the migration movement and the rapid influx of the population. Such rapid changes in the proportion of ethnic groups of the region caused a permanent Polish-Czech-German conflict, which was embodied in the competitive struggle of communities for a leadership position in Tiszyn Silesia. A separate issue in the region was the adaptation of newcomers, their involvement in a certain community, its public organization. Thus, according to the Law of December 5, 1896, immigrants could apply for the right to permanent residence in the region only after ten years of residence in one of the communes of Tiszyn Silesia, which led to an active struggle to attract newly arrived workers to the community, with the aim of future quantitative changes in proportion to the population.

All the aspirations of the Silesian Poles and their steps in the vector of self-organization caused concern of the German community, which was in more favorable conditions, even considering the policy of Germanization in the region, which was carried out in relation to the Silesian Poles by the efforts of the local administration with the help of education, job reservations, and the efforts of the Catholic and Protestant churches .

The advantage of the Germans in this direction was ensured by the active actions of German landowners and industrialists, who financially supported the German community through the Silesian branch of the Vienna cultural and educational organization Deutscher Schulverein and the Viennese cultural and educational organization founded in 1893. In this way, financial flows were accumulated precisely in public organizations.

Resettlement of Poles from Galicia at the end of the 19th century. caused temporary changes in national relations in Tiszyn Silesia, but due to low national consciousness and insufficient education, they were largely Germanized or Czechized. To legitimize Czechization, the slogan of the return of the allegedly Polonized Moravian population to the Lono Czech nation was invented.

In such conditions, the Society of the People's House in Tiszyn began its journey, an organization of the Polish community of the region, whose task was to painstakingly work for the consciousness of the Poles of the region, their identity in the format of involving them in the cultural Polish plane.

Undoubtedly, stable financial flows, correct use of funds, work on cost optimization were the determining factors of the successful operation of the organization. In view of the above, the article attempts to highlight the financial component of the organization's activities in dynamics over a period of 10 years.

Key words: public associations, public movement, population self-organization, financial activity, Austria-Hungary.

Мета – на основі широкої джерельної бази висвітлити фінансовий аспект діяльності організації за перші роки функціонування

Аналіз останніх досліджень. В вітчизняній та світовій історіографії на даний момент відсутні публікації присвячені фінансовій складовій діяльності організації.

Постановка проблеми. На даний момент в українській історіографії відсутні дослідження організації та не проаналізовані звітні документи, як основне інформаційне джерело про фінансові показники Товариства.

Виклад основного матеріалу. Організація почала свій шлях, на початку 1888 року, так 15 січня о 16.00 в місті Тішин в приміщенні Народної читальні відбулися загальні збори учасників Товариства Народного Дому, на засіданні були присутні присутні 20 членів. Як зазначалося у звітах засідання, Товариство було актуальною інституцією і воно «не створюється ні надто пізно, ні надто рано, Товариство не є зайвим з огляду на вже значну кількість інших наших національних організацій у Тішині» (Sprawozdanie, 1887: 2).

Емоційний стан та налаштованість на успіх демонструють фрагменти звітних документів за перший рік функціонування об'єднання: «Вже сьогодні Національний дім рухаючись вперед, приєднав до своїх лав нових приятелів. Проте ця невелика група людей зуміла за відносно корот-

кий час залучити для нашого Товариства понад 100 членів, а кошти організації становлять вже 4000 злотих» (Sprawozdanie, 1887: 2).

Чітко описує внутрішні мотиви самоорганізації поляків регіону у складі організації – збереження ідентичності та політичної суб'єктності. Так, «Завжди одне й те саме магічне слово – боротися за існування власної національності, це гасло, під яким усюди і завжди поляки знаходять однодумців, але під яким так під тяжко працювати» (Sprawozdanie, 1887: 2).

Діяльність адміністративного апарату організації на початку свого існування забезпечувалось мінімальною кількістю співробітників, яких згідно зі статутом налічувалось 6 осіб. В перший рік роботи комунікація із членами організації та партнерськими організаціями здійснювалась в дистанційній формі, так робочі документи Товариства свідчать, що «в минулому році ми діяли переважно через звернення від організації, які надсилалися особисто та публікувалися в часописі». Перше інформаційне звернення до членів організації було видане в липні, відразу після заснування Товариства, і «розіслане разом зі статутом в 1000 примірників» (Sprawozdanie, 1887: 2).

Взагалі протягом 1887 року було проведено організовано 5 засідань, як зазначалося в звітній документації «бухгалтерські книги ведуться суворо і ревізуються відповідною комісією, яка

звітує перед загалом про рахунки та касу», членів товариство нараховувало 100 осіб, в тому числі 40 членів із Силезії і 60 членів з-поза Силезії. До привелійованих членів, фундаторів організації належали: Ігнацій Огоньчик Жолтовський – міщанин міста Кракова, Кароль Монні – залізничний інспектор з Перемишля, Зенон Равич Роск – поштовий агент у Львові, Францішек Міхейда, пастор з Навсіна та Міхаліни Томашевської – вчительки з Чартанівців (Sprawozdanie, 1887: 2).

Фінансові показники за в 1887 р. мав наступну конфігурацію: дохід: 4356 зл., витрати – 114 зл. (Sprawozdanie, 1887: 2).

Таким чином, чистий прибуток в 1887 р. склав 4242 злотих, дохід перевищив витрати в 38 разів, що свідчить про відсутність, в першому році роботи, чіткої програми реалізації активів та значний приріст дохідної частини від масового збільшення складу членів організації.

З огляду на відсутність програми цільового використання коштів чистий прибуток на загальну суму 4242 злотих був використаний на придбання облігацій залізної дороги «по 50 фунтів стерлінгів за облігацію, за курсом англійської валюти станом на 15 вересня 1887 р., на загальну суму 3125 злотих (Sprawozdanie, 1887: 3). Отже, не реалізованою в 1887 році лишилася сума в 1117, 81 злотих.

Згодом, не реалізовані кошти у сумі 1117,81 зл. були розміщені на депозитних рахунках, так в спілці «Базаровій» в Тішині було розміщено суму в 598,64 зл., а решта в 519,27 зл. було «внесено на ощадну книжку № 2176 в Товаристві передоплати в Тішині» (Sprawozdanie, 1887: 3).

Витрати організації в 1887 році становили 114,10 зл. до яких належать суми витрат на «друк статутів і звернень і, нарешті, витрат поштову відправку та канцелярські витрати» (Sprawozdanie, 1887: 3).

Водночас для перманентного контролю за зібраними коштами та налагодження бухгалтерського обліку було «запроваджено окрему прибуткову накладу, з якої касир видає члену організації квитанцію про оплату, з подальшим зберіганням накладної» [10].

Оригінальним нововведенням було запровадження дублюючого реєстру фінансових надходжень у форматі книги до якої мали на регулярній основі «заноситься в хронологічному порядку внески, отримані Товариством, без фіксації витрати» [11]. Таким чином, інновація мала реєструвати лише прибуткову частину, не враховуючи витрати. З огляду на це задачею даного інструменту мав бути лише паралельний контроль над платничею дисципліною членів організації.

Надія на майбутні результати діяльності і мотиваційні заклики до членів організації були стандартним кроком керівництва Товариства, акцентуючи на взаємозалежності майбутніх результатів та приросту кількості членів. Так в звітному виданні за 1887 рік зазначалося: «Будемо сподіватися, що в цьому році ми отримаємо набагато більше членів, що серед членів не бракуватиме сілезьких націоналістів. Бо якщо ми маємо розраховувати на допомогу наших співвітчизників, давайте передусім доведемо своїм прикладом і покажемо світові, що це наш найважливіший інтерес, якщо інституція Національної Дому буде зростати і процвітати тоді і можна очікувати що найближчим часом це принесе бажані плоди» [12]. Безперечно, більша кількість учасників, збільшувала прибуткову частину бюджету організації, що в свою чергу розширювало діапазон можливостей активістів організації на шляху до досягнення поставлених задач.

В статутних документах були затверджені вимоги щодо набуття членства, так згідно параграфу № 6: «Звичайним членом може бути будь-яка особа, прийнята керівництвом і яка для цілей Товариства взяла зобов'язання сплачувати 50 злотих щорічно», параграф № 7: «Постійним членом може бути кожен прийнятий керівництвом та який вніс на цілі Товариства щонайменше 25 злотих», згідно параграфу № 8: «Привелійованим членом може бути будь-хто, прийнятий керівництвом та який, для цілей Товариства, зробив внесок 100 злотих одноразово» (Sprawozdanie, 1887: 7). З огляду на зазначене вище, двома письмово затвердженими критеріями набуття членства були грошові внески та схвалення кандидатури керівництвом організації.

Другий рік функціонування Товариства розпочався проведенням загальних річних зборів членів, 13 січня 1888 року о 16.00 у місті Тішин, в приміщенні Народної читальні. Кількість членів Товариства протягом року зросла зі 100 до 224 осіб, а кошти Товариства зросли з 4000 до 6000 зл. Збільшилася кількість привелійованих членів до лав яких долучилися: Велика ратуша Львова, Товариство заощаджень і авансових платежів у Тішині, Павел Риморж – селянин з Козаковіц, Марцелі Гуйські – художник-скульптор з Кракова, Кароліна Окса Ожеховська з Парижу (Sprawozdanie, 1888: 1). Таким чином географія та природа привілейованого членства була доволіною, до них належали як фізичні так і юридичні особи, як мешканці тішинського регіону так і іноземці.

Окрему статтю прибутку становили нерегулярні грошові надходження. Так, громадяни міста Стрий «надіслали через Зигмунта Затварницького

внесок у розмірі 47 злотих; було отримано половину прибутку від концерту в населеному пункті Щавниці через Ігнація Жолтовського в сумі 25 злотих; через Кароля Монне з Перемишля, від місцевих мешканців була надіслана сума 21,50 зл. (Sprawozdanie, 1888: 1).

В результаті даних надходжень на кінець 1888 р. фонди Товариства становили 6043,47 зл. і були розміщені під відсотки в наступній конфігурації:

1. готівка, внесена на ощадну книгу № 2176 в Товаристві заощаджень і авансів у Тішині – 2292,61 зл.;

2. Спілка «Базар Тішинський» вкладено разом з відсотками за 1/2 року – 625,86 зл.;

3. Цінні папери на суму – 3125 зл. (Sprawozdanie, 1888: 1).

Інтенсивність колективної роботи в 1888 році зменшився на відміну від попереднього року і втілювався у 4 засіданнях [17]. Основні активності проводилися дистанційно і як і першого року акцентувалися на збільшенні кількості членів, інформуванню суспільства про цілі організації та переваги набуття членства. У звітних документах зазначалося: «керівництво доклало усіх зусиль, щоб якнайширше рознести вістку про наше Товариство і його завдання. З цією метою протягом року кілька разів публікувалися тимчасові звіти про стан нашого суспільства в різних періодичних виданнях, як наприкінці травня 1888 р. у «Час», потім двічі в «Гвездка Тішинська» (Sprawozdanie, 1888: 2).

Пропонували членам організації агітувати на всіх соціально важливих подіях в житті громади про приєднання до організації та фінансову підтримку, так: «у всіх приємних чи неприємних подіях, у смутку й радості, у жалобі й під час весілля, на товариських зборах і весільних бенкетах, удома й серед чужих людей не забувайте про Польський дім у Тішині, ми з вдячністю прийемо кожен копійку, пожертвовану на нашу справу» (Sprawozdanie, 1888: 3).

Під кінець 1889 року, станом на грудень число членів Товариства зросло до 373 осіб. Серед них 6 привілейованих, з внеском вище 100 зл. та 16 постійних членів. На кінець 1889 р. фонди Товариства становили 6540, 63 зл., вони складаються:

1. З готівки, внесеної на ощадну книгу № 2176 в Товаристві Ощадності і внесків у Тішині на суму – 5886, 34 зл.;

2. Внески в спілку «Базар Тішинський» – 654,29 зл. (Sprawozdanie, 1889: 1).

Дохід за попередній рік – 3713, 44 зл. Водночас витрати склали: 91, 28 зл. Отже чистий дохід

за 1889 рік – 3622,16 зл. Вираховуючи з цього вартисть цінних паперів – 2'167,86 зл. Остаточний чистий прибуток за 1889 рік склав – 754,30 зл. (Sprawozdanie, 1889: 2), що в порівнянні із 1888 роком зменшився.

Звертали увагу на студентів, як потенційних членів організації, так в звітних документах керівництво організації зазначало: «варто підвищити бажання, ентузіазм, з яким польська академічна молодь прийнялася би за нашу справу. Минулого року було випущено облігації товариства номіналом 5 злотих, вони швидко поширюються і значна їх кількість вже продана» (Sprawozdanie, 1889:2). Отже, до нових кроків на шляху залучення фінансів організація почала друк облігацій з масовим поширенням серед польської громади, водночас керівництво зауважувало, що недостатньо обізнана та змотивована залишається польська молодь.

Прогнозувалось, що протягом 1890 р. прибутки Товариства мали значно зрости і перевищити суму надходжень за 1889 р. за рахунок, продовження акції із залучення благодійних пожертв шляхом публікацій реклами в газеті «Гвездка Тішинська» (Sprawozdanie, 1889: 3).

Фінансова звітність Товариства Народного Дому в Тішині за 1890 рік, свідчить про поступове збільшення активів від його заснування, тобто від початку липня 1887 року:

- 1887 р. зібрано готівки 519, 17 зл.

- 1888 р. – 1772, 78 зл.

- 1889 р. – 3593, 73 зл.

- 1890 р. – 896, 08 зл. Разом, отже, за ці неповні 4 роки зібрано було 6596,08 зл. (Sprawozdanie, 1889: 2). Статистика свідчить про трикратне зростання готівки на другий рік, двократне зростання на третій та з п'ятикратним падінням в 1890 р.

Загалом фінансовий, майновий стан організації прогресував і на кінець 1890 р. становив:

1. Готівка наприкінці 1890 р. – 896, 08 зл.;

2. Іпотека виплатою відсотків наперед кожні півроку – 5% – 5700 зл.;

3. Іпотека в спілці «Дім Базаровий» № 208 у Тішині – 684 зл. Разом – 7280, 13 зл., що на 739,5 зл. більше ніж попереднього року (Sprawozdanie, 1890: 1). До цієї суми належать: відсотки, нараховані в 1890 р. На спілці «Дім базаровий» – 29,76 зл., в Товаристві залічку – 223,29 зл., по іпотечі № 39 – 71, 25 зл. Разом 324,30 зл. (Sprawozdanie, 1890: 2).

З приводу зменшення фінансових ресурсів в поточному році, керівництво організації зазначало: «Хоча це невелика сума порівняно з минулими роками, організація задоволена цим резуль-

татом, на тлі загального застою та зовнішніх обставини» (Sprawozdanie, 1890: 2).

Процес збільшення рядів учасників організації тривав і наприкінці 1890 року Товариство мало на 47 членів більше, ніж у 1889 році, тобто 398 осіб. В звітній документації відзначили 8 членів організації які «особливо дбають про добро Товариства, набирають членів і збирають внески» до яких належали Ернест Адам – аспірант з Кракова, професори Францішек Габура з Тарнова, Юліуш Гек і д-р. Джон Байстрон зі Стрия, д-р Орловський – редактор «Краковського кур'єра» в Кракові, д-р Ян Якоб Опальський – генеральний прокурор з Живця; д-р. Наполеон Цибулький – професор Краківського університету (Sprawozdanie, 1890: 2).

Окремим пунктом доходів організації в 1890 році Академічна читальня у Львові, як свідчать документи організації: «дала гарний приклад щедрості на громадські цілі, пожертвувавши одного разу 5 злотих нашого закладу, потім ще 10 злотих на ту ж ціль» (Sprawozdanie, 1890: 3).

Ще одною оригінальною ініціативою по збору коштів для організації було влаштування у парку д-р. Йордана, створеному для польських дітей на краковських блонях карнавки для збору пожертв одразу для двох організацій: «Сілезької шкільної мацежі» та Народного дому у Тішині». З даного джерела було отримано організацією 12,7 зл. (Sprawozdanie, 1890: 4).

У 1889 році було продано 47 облігацій, за що отримали в 1889 році 24 злотих, а в попередньому році 193,33 зл., що разом склало за 217,33 зл. Проте друк коштував 51,50 зл. і чистий прибуток за два роки становив 165,83 зл. (Sprawozdanie, 1890: 4).

В 1890 році в противагу до зменшених доходів в організації були зменшені і витрати, які становили лише 13,49 зл., в порівнянні із друком звіту в 1889 р. за 45,50 зл., друку касових книжок – 51,50 зл., видатки на оренду приміщення Читальні – 20 зл. та витрати на кореспонденцію та листування – 15,49 зл. (Sprawozdanie, 1890: 4).

Загальний стан фінансовий стан в 1891 році мав наступний стан:

1. Готівки – 3453,84 зл.
2. Іпотека № 39 в Мостах – 5700 зл.

3. Акції Познанського банку на 1000 марок №.512–600зл.Разом–9753,84зл.,щовпорівнянні із показниками попереднього року в 7280 злотих свідчать про приріст активів організації на 24,82%. Дане зростання відбулося за рахунок наступних надходжень:

1. Відсотки в сумі 78,20 зл., нараховані в «Товаристві авансових платежів» на депоновану в даній організації готівці.

2. Відсотки за кредитом на нерухомість №. 39 в Мостах – 285 зл.;

3. Від карнавки розміщеної в Народній читальні – 1, 5 зл.;

4. З карнавки розміщеної в Йорданському парку в Кракові – 10, 10 зл.;

5. Пожертви та внески – 91 зл., що разом склало 2473, 71 зл. (Sprawozdanie, 1891: 2).

Як відгукнулися в звітних документах щодо результатів зростання активів активісти організації: дохід є вищий від доходу з 1890 року, є для нас найкращим доказом того, що перелом у розвитку нашого Товариства вже настав і що віднині ми будемо наближатися до бажаної мети все швидшими кроками» (Sprawozdanie, 1891: 3).

Важливим джерелом надходження фінансів в 1891 році був фестиваль, організований в населеному пункті Закопаному 12 серпня 1891 року, як свідчать звітні документи: «фестиваль пройшов успішно і чистий прибуток, надісланий готівкою, становить 605,36 зл. Також керівництво Товариства відзначає, що для організації це була неоціненна подія бо було окрім фінансових результатів було присутньо багато осіб, які до нього долучилися зі всієї Галичини та Королівства Польського, які потенційно мали поширити інформацію про Товариство серед інших земляків і як зазначалося: «мали таким чином ще більше популяризувати ідеї Народного дому в Тішині» (Sprawozdanie, 1891: 3).

В 1891 році надходили також надходили позапланові пожертви від фізичних осіб, так організація отримала через Лешека Вишньовського з Красичина від В. Дружбацької, з населеного пункту Пралковці поблизу Перемишля акції Познанського банку на суму 1000 марок, які мали надходити на рахунок Товариства в листопаді кожного року (Sprawozdanie, 1887: 2).

Інтенсивність приросту членів організації в 1891 р. зберігав позитивну тенденцію, наприкінці року Товариство вже налічувало 481 члена, що на 83 особи більше, ніж у 1890 р.

Традиційно в організації був актив найбільш ефективних рекрутерів, в даному році на засіданнях організації було відзначено 4 члени організації які, як зазначалось в звітах організації: «особливо дбають про добро нашого Товариства і залучають нових членів», до них належали: Войцех Бехонський – бурмістр міста Горлиць, Ванда Немирич – меценатка з Варшави, Кажімеж Рудніцький -власник маєтку в Бобрці біля Львова та Альбіна Яніцька – магістр фармації з Карвіни. Водночас протягом року збільшилося число привілейованих членів, ряди яких поповнили: Товариство пощичок Горлицях, О. Годек – старший

інженер з Грушова, магістрат міста Кракова (Sprawozdanie, 1891: 4).

Загальний стан активів на кінець 1892 року мав наступну конфігурацію:

1. Готівки – 8195,72 зл.;
2. Іпотека № 39 у Мостах – 5700 зл.;
3. Акції Познанського банку №. 512 за 1000 марок вартості – 600 зл.

Таким чином, активи зросли в 1892 р. в порівнянні із 1891 роком на 4741, 88 зл, що становить 41%. До складу активів увійшли наступні доходи:

1. Проценти, нараховані в Товаристві авансового платежу в Тішині на депоновану готівку в сумі 259, 37 зл.;
2. Відсотки за іпотечний кредит – 285 зл.;
3. Надходження з карнаві в Йорданському парку в Кракові – 7.50 зл.;
4. Пожертви та внески – 4190,10 зл. (Sprawozdanie, 1892: 1). Таким чином дохід майже вдвічі перевищує показник 1891 р.

Наступні Товариства в 1892 році, надіслали пожертви на рахунок товариства:

1. Товариство передоплати в Хшанові – 20 зл., Товариство передоплати в Підгуже – 50 зл., Товариство передоплати в Ясло – 25 зл., Позичкове товариство в Йорданові – 80 зл., Товариство передоплати в Криниць – 10 зл., Товариство взаємного кредиту міщан у Станіславові – 20 зл., Товариство передоплати в Глогові – 30 зл., Товариство взаємодопомоги в Макові – 25 зл., Товариство передоплати у Львові – 100 зл., Ощадно-позикова каса в Освенцимі – 100 зл. (Sprawozdanie, 1892: 2).

Також на рахунок організації протягом року надійшли пожертви від: Рогатинського громадського господарського товариства в сумі 729,86 зл., через Краківську ощадну касу надійшли кошти від д-ра Генрика Йордана з Кракова в сумі 200 злотих, від членів організації з Перемішля 67 злотих (Sprawozdanie, 1892: 3).

Позитивної динаміки зазнавав склад членів організації в 1892 р. Товариство дійшло позначки в 545 членів, що на 64 особи більше ніж у 1891 році, а витрати в поточному році склали 182,1 зл., що свідчить про збільшення розхідної частини в порівнянні з минулим роком (Sprawozdanie, 1892: 4).

Фінансові показники 1893 року на кінець 1893 року мав наступну конфігурацію:

1. Готівка – 10704,47 зл.;
  2. Іпотека № 39 у Мостах – 5700 зл.;
  3. Акції банку № 512 із 1000 марок на суму – 600 зл.;
- Разом: 17 004, 47 зл. (Sprawozdanie, 1893: 1).

До даної суми належали відсотки, нараховані в Товаристві з авансових платежів у Тішині

за депонований внесок на суму 596,81 злотих та інші інші доходи, до яких належали як пожертви, так і регулярні внески – 1911,94 зл. Разом – 2508,75 злотих (Sprawozdanie, 1893: 2). Від Товариств авансових платежів у 1893 році надійшло злотих лише 970 зл. тоді як в 1892 р. по тій самій статті доходу було отримано – 3254,97 зл. (Sprawozdanie, 1893: 2).

Крім того, протягом року були отримані значні пожертви та внески від фізичних та юрижичних осіб: від Краківської міської ради – 25 зл., пожертва від поляків міста Гляйхенберга – 20 зл.; від Х. Францішка Міхейди з Навсі отримано – 40 зл.; від Северина Юнга, громадянина Варшави – 40 злотих; від д-ра Генрика Йордана – 50 зл.; від доктора Валер'яна Сербміського – 30 злотих; від д-ра Антонія Дибоського, нотаріуса з Тішина – 25 злотих (Sprawozdanie, 1893: 4).

Окрім того протягом року до лав організації долучилися двоє привілейованих членів – родина Адама і Надії Шимайльських з м. Дрезден, які зробили одноразові пожертви по 100 злотих, що разом становить 200 злотих. Загальна кількість членів товариства зросла протягом року незначно до 490 рядових членів (Sprawozdanie, 1893: 6).

Витратна частина бюджету в 1892 році становила 88, 56 зл. Даний фінансовий показник був охарактеризований керівництвом організації в звітних документах наступним чином: «Це найменші видатки, які можна собі уявити з огляду на поступовий розвиток нашого товариства. Ці витрати майже на 100 злотих менше ніж попереднього року, тому що вдалося значно скоротити витрати на друковану продукцію» (Sprawozdanie, 1893: 7).

Окремо в 1895 році отримано внески від юридичних осіб-партнерів, від Товариства авансових платежів в Тішині – 50 зл., Товариства авансових платежів в Бохні – 10 зл., Товариство авансових платежів в Стрию – 10 зл., Товариство авансових платежів в Міловці – 10 злотих, що разом склало 80 злотих. Від фізичних осіб цільова допомога надходила в наступному форматі від А. Грабовського – 5 зл., від Адама Сікори – 10 зл. (Sprawozdanie, 1895: 2).

В 1895 році витратну частину бюджету вдалося знов оптимізувати і витрати були знову ж таки нижчими ніж минулого року і склали суму – 46,35 злотих (Sprawozdanie, 1895: 2).

Доходи протягом року склали наступні суми:

1. Відсотки від депонованих коштів – 847,48 зл.;
2. Від депозитів в Товариствах авансових платіжних – 80 зл.;

3. Членські внески та пожертви – 86,49 зл., що разом склало 1014,27 зл. (Sprawozdanie, 1895: 2).

До витратної частини бюджету організації за 1895 рік належали платежі за утримання приміщення організації – 20 зл., на друк звітів – 23,7 зл., на поштові витрати – 2,65 зл., що разом склало 46,35 зл. (Sprawozdanie, 1895: 2).

В результаті порівнюючи дохід організації за 1895 р. в 1014,27 зл. та витрати за 1895 р. в 46,35 зл. чистий дохід склав – 967,92 зл. Стан активів Товариства становив на кінець 1894 р. – 18703,62 зл., в 1895 р. відбулося збільшення на 967,92 зл. В результаті станом на кінець 1895 р. актив склав 19671, 54 злотих (Sprawozdanie, 1895:2).

Активи були розподілені наступним чином: на рахунку в Товаристві авансових платежів у Тішині було розміщено – 13371,54 зл., на іпотечі – 5700 зл., акції в Земельному банку в Познані – всього 600 зл. (Sprawozdanie, 1895: 2).

Переймали формат Народного дому поляків тішинського краю і інші народи регіону, так як зазначалось в звітних документах: «Важливість такого типу інституції вже належним чином оцінили німці та чехи, і під час заснування нашого Товариства створено в Оставі Німецький національний дім і Чеський національний дім» (Sprawozdanie, 1895: 2).

10 січня 1897 р. було знаковою датою в історії організації, саме цього дня було прийнято ухвалу, згідно якої організація вже акумулювала необхідну суму для початку попередніх дій в векторі започаткування постійної резиденції організації «Народний дом в Тішині» і обрало на засіданні комітет, на який було покладено завдання провести усі необхідні дії для придбання власної будівлі Товариства. До комітету серед інших увійшли д-р Дибоський, д-р. проф. Чучинський, проф. Снежек, Ф. Гурняк та Адам Сікора (Sprawozdanie, 1897:1).

Вже через 3 місяці, 10 квітня 1897 року комітет отримав від Товариства довіреність на купівлю будинку за адресою вул.Срібній, ціною 42000 зл. Не обмежуючись попередньою операцією купівлі-продажу 26 квітня був укладений договір з П.Шрайнцером про купівлю належного йому готелю «Шрайнцер» на Ринковій площі за ціною в 60000 зл. (Sprawozdanie, 1897: 5). Одночасно з купівлею приміщень справи Товариства перебрав новий керівний орган, який отримав від попереднього керівництва усі папери, книги, документи та кошти, в 21605,39 зл.

Першим завданням яким зайнявся новий керівний орган організації було пристосування

купленого будинку для цілей «Народного дому», в першу чергу для розміщення в приміщеннях будинку ресторану, «Народної читальні», «Товариства ощадності та позичок». Окрім того, згідно звітних документів планувалося улаштувати в приміщеннях також: «безкоштовну, доступну для всіх читальню, а також влаштування зали для зборів, концертів, ігор аматорського театру». Також було зауважено, що: «Придбаний будинок в нинішньому стані абсолютно не підходить для цих потреб та потребує внутрішньої перебудови». Отже, плани з організації в будівлі громадських приміщень були перспективні і вимагали значних фінансових вкладень.

Аналізуючи перспективність проведення внутрішніх облаштувань придбаних приміщень в кореляції із фінансовими можливостями конфігурувалась наступна ситуація. Так ціна придбання будинку разом із витратами на його реконструкцію, згідно калькуляції розміщених на шпальтах звітів організації становили б приблизно 120000 зл. Водночас організація володіла лише капіталом в 25000 зл. Таким чином для реалізації планів, необхідно було залучати кредитні кошти в розмірі 95000 зл.

Згідно приблизних підрахунків потенційної прибутковості будинку після його реконструкції річний дохід міг би складати – 5000 зл. Водночас витрати на погашення відсотків та амортизацію будівлі складала б – 5700 зл., податки – 1000 зл., адміністративні витрати – 100 зл. Разом – 6800 зл. (Sprawozdanie, 1897: 5).

Таким чином витрати б перевищували дохід на 1800 злотих і можливість сплачувати відсотки по кредиту була б відсутня. З огляду на зазначене економічної доцільності інвестувати кошти в реконструкцію приміщень не було.

Фінансові показники організації в 1897 році мала дохідну частину яка складалася із пожертв і внесків на суму 2154, 88 зл., позики на забезпечення боргу – 150 зл., відсотки банку – 705,03 зл., взяті іпотечні кредити – 46340 зл., іпотечний кредит, взятий шляхом конвертації – 7500 зл. Разом – 56 849 зл.

Витрати на нерухомість на рахунок нерухомість – 51623,39 зл., витрати на погашення іпотечного кредиту шляхом конвертації – 7500 зл., погашення іпотечного кредиту готівкою – 70 зл., поштові витрати – 189,74 зл., облігації Поштово-ощадної каси, комісія – 65,59 зл., інші облігації – 27,80 зл., витрати на утримання приміщень – 69,20 зл. Разом – 60 545,72 зл.

Результатом фінансової діяльності організації за 1897 рік став бухгалтерський баланс. Так, пасив

балансу складався із залишків неоплаченої купівельної вартості – 10 058,11 зл., прийняті іпотечні борги – 46 270 зл., позики на забезпечення боргу – 150 зл., чисті активи Товариства – 23 589,67 зл. Разом – 80 067,78 зл.

До активу організації належали наступні показники: кошти на зберігальних книжках в Товаристві ощадності та авансів – 10 858,73 зл., в поштової ощадній касі – 217,55 зл., попередні іпотечні позики – 5 700 зл., акції Земельного банку в Познані – 600 зл., нерухомість – 62 681,50 зл., готівка – 10 зл. Разом – 80 067,78 зл. (Sprawozdanie, 1897: 7).

Висновки. Отже, після скасування кріпосного права в австрійській імперії та розвитком модерної національної свідомості серед переважно польськомовного населення тішинського краю формувалося громадянське суспільство, яке протягом наступних останніх десятиліть 19 ст. формувало тенденції змін у регіоні, в багатьох сферах соціального буття. Наприкінці XIX століття в результаті індустріалізації Тішин-

ська Сілезія перетворилася з ізольованої глушини монархії в її найважливіший промисловий район, що спричинило за собою глибокі демографічні, соціально-професійні та національні зміни безпрецедентного масштабу.

В подібних умовах почала свій шлях організація польської громади краю, покликаної сприяти комунікації поляків регіону, та виконуюча функцію платформи з формування загальних для громади цілей та пошуку шляхів їх реалізації в умовах конкуренції з боку чехів і німців та відсутності власної суверенної польської держави.

Саме стабільна фінансова ситуація, була надійним фундаментом для активної роботи членів організації. Саме стимулювання залучення нових членів та їх фінансова дисципліна були основними питаннями на усіх засіданнях товариства.

Окрім вдалого контролю за регулярністю сплати внесків, важливою складовою роботи була і вдала інвестиційна діяльність, депонування коштів та зменшення витратної частини без шкоди для організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie, 1887, 145 c.
2. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie, 1888, 87 c.
3. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie, 1889, 78 c.
4. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie, 1890, 67 c.
5. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie, 1891, 102 c.
6. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie, 1892, 94 c.
7. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie, 1893, 124 c.
8. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie, 1895, 112 c.
9. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie, 1897, 156 c.

REFERENCES

1. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie [Report of the Society of the People's House in Cieszyn], 1887, 145 c. [in Polish]
2. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie [Report of the Society of the People's House in Cieszyn], 1888, 87 c. [in Polish]
3. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie [Report of the Society of the People's House in Cieszyn], 1889, 78 c. [in Polish]
4. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie [Report of the Society of the People's House in Cieszyn], 1890, 67 c. [in Polish]
5. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie [Report of the Society of the People's House in Cieszyn], 1891, 102 c. [in Polish]
6. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie [Report of the Society of the People's House in Cieszyn], 1892, 94 c. [in Polish]
7. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie [Report of the Society of the People's House in Cieszyn], 1893, 124 c. [in Polish]
8. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie [Report of the Society of the People's House in Cieszyn], 1895, 223 c. [in Polish]
9. Sprawozdanie Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie [Report of the Society of the People's House in Cieszyn], 1897, 225 c. [in Polish]